

FORCIA ADVERGIS

Forcia adversis je promluvou při společné bakalářské determinaci **Petra z Mladoňovic** a **Jana z Příbrami**, promoce se konala v **létě roku 1409**. Specifikem rekomendace i samotného slavnostního aktu je to, že byli promováni zároveň dva kandidáti. Čtenář si uvědomí rovněž pevnou vazbu, vzniklou tedy již za Petrových studentských let, mezi Husem a jeho žákem, který pak svého učitele doprovázel do Kostnice a který je autorem známé Relace o Husově smrti a o jeho procesu před kostnickým koncilem.

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 41.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 84–88, komentář s. 227 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 269–277).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3.

Ke všem obtížím stavte se čelem

Forcia adversis opponite pectora rebus

A teď, za třetí, máme pronést pochvalu k oslavě těchto našich uchazečů, aby ostatní, kteří ji uslyší, studovali ještě usilovněji, a mohli tak snáze dosáhnout obdobné odměny. Ale to, že je dnešní bakalářská promoce společná, mi v pochvale poněkud překáží, protože zda jsou bezúhonní, to nevím určitě, a nechci se tedy jejich chvále oddávat příliš radikálně, jak říká Horatius v jednom listu:²⁷⁵

*„Chceš-li někoho doporučit, tak dávej si pozor,
aby ses nemusel brzy sám za cizí poklesky stydět.“*

275 Horatius, *Epistulae* I, 18, 76–77, s použitím překladu R. Mertlíka.

Podobně podle Senekových slov v knize O mravech:²⁷⁶ „*Nikoho ukvapeně nechval, nikoho ukvapeně nehaň!*“ Tyto výroky nabádají má ústa k opatrnosti, abych příliš nespíchal s vychvalováním budoucích bakalářů. Neměli by ale odejít jen tak, aniž byste je blíže poznali, a neměli by snad své studijní úsilí ukončit naráz a bez chvály, o niž usilovali: musím zde tedy přece jen něco říci, aby ctnost nezůstala ve skrytu, nýbrž stala se příkladem pro další, aby se i oni, všichni i každý jednotlivě, drželi při pracném studiu kotvy naděje. Neboť Seneca²⁷⁷ prohlašuje, že „*při námaze je posilou naděje na odměnu*“.

K tomu, abych je trochu povzbudil, mi přišla na mysl tato slova:²⁷⁸

„**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Ctihodní otcové, mistři a páni! Ať se Vaše Ctihodnosti nediví, že zde naše kandidáty napomínám, že jim radím nebo jim dokonce něco nařizuji, jako by se nebyli statečně stavěli proti zlu; jde mi o to, aby od toho račím krokem neustupovali, aby stoupali k vyšším věcem a neřesti aby zaháněli. Ale naneštěstí velmi mnoho lidí opouští ctnosti z toho důvodu, že vést ctnostný život je nesnadné; nevědí, že ctnost patří k nejobtížnějším věcem. A právě proto přicházím s veršem **ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem**, a to znamená: zvítězili jste nad nesnadnými věcmi, ale ještě nesnadnější vás čekají, a proto **ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem**.

Někdo řekne: „Nad čím vlastně zvítězili?“ Já za ně odpovím takto:

Za prvé zvítězili nad nestálostí, neboť vydrželi dlouho studovat na naší univerzitě. Pilně se učili celých osm let, a nebyli jako syn nestálosti;²⁷⁹ ten, když si nemohl veškerou vědu osvojit hned, chtěl se zbavit lidské přirozenosti a stát se raději oslem, protože nevěděl, že vědomosti se získávají postupně, jak prohlašuje výtečný znalec Alan ve svých Přirovnáních:²⁸⁰

„*Rozhodně nemá spát, kdo blíží se k útesům Sirén,
ani kdo studuje, aby zbavil se omylů, chyb.
Často při psaní škrtá ten, kdo skládat má verše.*“

A tak není divu, že lidé nadaní svými vědomostmi často nepředstihnou ty méně nadané, protože podle Boethiových slov ve spise O školské výuce²⁸¹ „*při jakékoli práci se dá nedostatek nadání nahradit pilí*“. Proto říká Facetus:²⁸²

276 Sedulius Scotus, Collectaneum miscellaneum 4, 32.

277 Tamtéž.

278 Horatius, Saturae II, 2, 136.

279 Richardus de Bury, Philobiblon, c. 13.

280 Alanus ab Insulis, Liber paraboliarum, MPL 210, col. 586C.

281 Auctoritates Aristotelis, Auctoritates Boethii De disciplina scholarium, I, s. 194 (Pseudo-Boethius, De disciplina scholarium, c. 1).

282 Walther 8087a.

„Když kapky padají často, i tvrdý kámen se poddá.“

Ovšem bohužel je mnoho takových, kteří vytrvalost nechali být, dali se na nestálý způsob života a takhle absolvovali svá studia. Alan o nich v Přírovnáních říká:²⁸³

„Ti, co všude po školách rejdí, se neučí vlastně;
jenom proto tam jsou, že chtějí vidění být.“

Tak tomu ale není s našimi kandidáty: ti se drží vytrvalosti a udatně touží osvojit si vyšší vědění, a proto právě jim předkládám slova: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Za druhé zvítězili pilnou prací nad leností, a proto si zasloužili dojít k promoci – ne jako ten jeden, o němž říká Occultus:²⁸⁴

„Takoví žáci jsou jako ty kočky, co vody se bojí:
sice by ryby chtěly, však rybařit rozhodně nejdou.“

Protože však ti naši mají směřovat k vyšším metám, předkládáme jim rčení: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Ale třeba by mi někdo namítnul:

„Tomu, co povídáš, se nedá věřit, ty jsi za tu pochvalu něco vzal.“

Na takovou námitku bych řekl:

„Nespěchej, pěkně pomalu, proberme to jedno po druhém. Vždyť ohledně činů těchto uchazečů toho musíme ještě mnoho objasnit. Podívej se na ty dva!“

Řekneš: „Vezmi tedy Petra! Co o něm soudíš, je odvážný?“²⁸⁵

Velice.

Řekneš: „Jak?“

Jako chudák, který na cestě padne do rukou lupičů a nedostane strach, a o jakém říká Chudý Jindřich:²⁸⁶

„Co asi udělá chudák, když po cestě lupiče potká?
Vesele, nebojácně, začne si písničku zpívat.“

Řekneš: „Tohle je o Petrovi?“

Jak myslíš.

Říkáš: „Řekni to konkrétně!“

283 Alanus ab Insulis, Liber parabolarum, MPL 210, col. 588D.

284 Walther 2484; Occultus: Nicolaus de Bibra, Carmen satiricum.

285 Pro orientaci čtenáře v následujícím dialogu: autorovy vstupy necháváme bez uvozovek, v uvozovkách jsou slova předpokládaného diskusního partnera, navíc jim předesíláme výrazy „řekneš“, „ty říkáš“ apod, jež originál nemá.

286 Henricus Septimellensis, Elegia de diversitate fortunae, III, 171–172.

Poslyš: Petr uťal pravé ucho.²⁸⁷

Ty řekneš: „To tak není, Petr utekl, protože dostal strach z toho, co řekla služka.“²⁸⁸
Shodně se, že platí obojí!

Ty: „Budiž.“

Tedy: Jeden Petr sice ucho uťal, ale druhý Petr, ten náš, utekl.

Říkáš: „Jak to bylo?“

Když jednou s ostatními někam šel a když mu začal jakýsi nevzdělanec nadávat, on nechal všechny ostatní být a dorazil domů tak, že sotva dechu popadal. Tak odvážný byl!

Ty ale řekneš: „A proč jsi tedy citoval verše Chudého Jindřicha?“

Milý příteli, nehněvej se, zaveršuji tedy takhle:

*„Co asi udělá bojácny Petřík, když někdo mu hrozí?
Smutně a celý bledý dá se na překotný útěk.“*

Na to ty: „Nechej toho a řekni něco víc o Petrovi!“

Rád.

Ty: „Četl ve škole pořádně Catona?“²⁸⁹

Ano.

Zeptáš se: „Jak?“

Naučil se veršik.

„Který?“

„Myslím, že přední ctností je umět krotit svůj jazyk.“²⁹⁰

Ty: „Opravdu?“

Ano.

Ty: „Uveď příklad!“

Když se pohádá s kamarádem, nemluví pak půl roku.

Řekneš: „To se tedy naučil dobře! Jenom aby to mlčení nezachovával ještě dál. –
Teď se, prosím, věnuj Janovi.“

Rád. Ptáš-li se, kým je jako člověk, odpovím ti naprosto přesně.

Řekneš: „Nejde mi o to, do jaké míry je člověk, ale ptám se tě, jaký je.“

287 Srv. J 18, 10 (další evangelia, Mt 26, 51; Mk 14, 47; L 22, 50) mluví jen o jednom z učedníků, nikoli o Petrovi). Narážka na událost v Getsemanské zahradě, kdy učedník (Šimon Petr) uťal mečem ucho jednomu z ozbrojenců, kteří přišli Ježíše zatknout.

288 J 18, 17–18.25–27 (Mt 26, 69–75; Mk 14, 66–72; L 22, 56–60). Narážka na Petrovo (trojí) zapření Ježíše na nádvoří veleknězova domu, kde se jej služka a pak další lidé zeptali, zda i on patří k Ježíšovým druhům.

289 Catonis Disticha, Catonova dvojverší, byl jeden z prvních textů, jímž se učili nejmladší žáci na nejnižším stupni škol.

290 Catonis Disticha I, 3, 1.

Odpovídám: Je to sangvinik, aspoň podle barvy vousu. K tomu se vztahuje verš:²⁹¹

„Štědrý, přátelský, veselý, smíšek, je červené barvy.“

Doklad toho prvního: slibuje dát víc, než kolik má sám; o tom druhém pomlčím, protože říká Cato:²⁹²

„Za co se přátelé stydí, to vždycky raději zatají!“

Ptáš se: „A co myslíš o tom třetím?“

Říkám, že je veselý, což se naučil u Ovidia, který říká v Umění milovat:²⁹³

„Zpívej, jestli máš hlas. Máš ohebné paže? Pak tancuj!“

„Vesele zas a zas tancuj a netápej jak slepý krtek!“²⁹⁴

Tážeš se: „Zpíval tedy?“

Ovšem.

Ty: „Má hlas?“

Výborný!

Ty: „Je hudebník?“

Dokonce prvotřídní, takový, o jakém říká Alan:²⁹⁵ „*Osel svým otravným křikem obtěžuje jemnější sluch a dopouští se v hudbě barbarismů, což je protimluv.*“ Tak tedy hudebník.

Řekneš: „Ano, souhlasím. – A k tomu čtvrtému?“

Je to smíšek, protože se seznámil s Filozofovými slovy ve 4. knize Etiky:²⁹⁶ „*Ti, kdo sami nic zábavného neřeknou a kritizují ty, kteří něco řeknou, jsou nekulturní a hrubí; ti, kdo s mírou žertují, jsou příjemní a taktní.*“ Co se týká tohoto čtvrtého, ostatně podobně jako třetího: nevěříš-li, ověř si to názorně, podívej se na něj! Jak se směje – an se šklebí jako čert želézko nalez!²⁹⁷

Říkáš: „Chtěl bych toho zjistit ještě víc!“

Milý příteli,

*nutno*²⁹⁸ je přestat včas, ať se ti pak nesměje Husa! Ale teď už se věnuj tomu, co patří k oběma společně.

291 Verše se nacházejí mimo jiné v komentáři k Boethiově *Disciplina scholarium* Williama of Wheatley; komentář býval připojován ke starším edicím díla Tomáše Akvinského.

292 Catonis *Disticha* II, 7, 1.

293 Ovidius, *Ars amatoria* I, 595.

294 Verš nenalezen.

295 Alanus ab Insulis, *De planctu naturae*, prosa I.

296 ALD, Robertus Grosseteste translator (aut revisor translationis), *Ethica Nicomachea* 4, 14, 1128 a.

297 Hus zde vkládá české úsloví do latinského kontextu.

298 Verš, který u Husa (s obměnami) najdeme kromě této promoční promluvy také v promluvě k determinaci Václava ze Sušice (*Fulget virtute honestus*); dále v *Enarratio Psalmorum*, výklad 118. (Vulg.) žalmu, ed. Turnhout 2012, s. 194.

„Ano, tak povídej!“

Dobře. Oba²⁹⁹ dva běželi zároveň, totiž Petr a Jan, a ten druhý učedník, ne Jan, ale Petr, běžel rychleji a dorazil na místo. Ale dále:³⁰⁰ Petr a Jan vystoupili k řečnickému pultíku k polední determinaci.

Ale ještě zbývá probrat věci závažnější, a proto je řečeno: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

V těchto slovech je ve stručnosti obsaženo dvojí: za prvé užitečná rada, pobídka k mravnímu jednání: „**stavte se čelem a statečným srdcem**“, za druhé se zde závěrem schvaluje jako výsledek přijetí odměny za zásluhu: „**ke všem obtížím**“.

Za prvé jsem řekl, že se slova týkají užitečné rady, pobídky k mravnímu jednání. Opravdu je užitečné statečně pracovat, zvláště v morální oblasti a ve vědě, neboť bez díla naplněného ctností nemůže být udělena odměna, a to podle Aristotelova pravidla,³⁰¹ že „odměňován má být pouze ctnostný člověk“. O takovéto práci říká Pamphilus:³⁰²

„Jen Bůh a práce jsou zdroje, jež dávají všechno, co máme.“

Proto máme vynakládat udatné studijní úsilí, jak učí Cato:³⁰³

„Studium pěstuj dál, i když už sis osvojil předmět.“

A tak vám říkám, pánové: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Za druhé – a stručněji – jsem řekl, že se ta slova týkají závěru, který jako výsledek schvaluje přijetí odměny za zásluhu, totiž za odpor vůči „všem obtížím“. A to je správné, protože ctnost se vystavuje zkoušce právě v obtížích, neboť ona patří mezi nejobtížnější věci, a tudíž se těm, kdo obtížím vzdorují, dostává odměny. Proto říká autor Prvouky:³⁰⁴

*„Za to, že dobře jsi začal, se nedává odměna ještě,
teprve za dobrý konec dostaneš patřičnou mzdu.“*

A protože se tito naši kandidáti po dlouhou dobu intenzívně věnovali studiu, patří jim spravedlivá mzda. A to podle Filozofa v Ekonomice³⁰⁵ „*mzda přiměřená*“, tedy čest a sláva. A proto já z autority, která mi byla svěřena naší artistickou

299 Srv. J 20, 3–4; v evangeliu předběhne Jan Petra: „Oba dva běželi, ale ten první učedník předběhl Petra a byl u hrobu první.“ (v. 4)

300 Srv. Sk 3, 1: Petr a Jan šli o třetí hodině do chrámu k odpolední modlitbě.

301 Srv. Aristoteles, Ethica Nicomachea 7, 1123 b.

302 Hugo de Miromari, Liber de hominis miseria, mundi et inferni contemptu, 2, s. 321; Polythecon, 9, 248.

303 Catonis Disticha, IV, 21, 1.

304 Radium doctrina (Quinque claves sapientiae), 17.

305 ALD, Guillelmus z Moerbeke revisor translationis Aristotelis, Ethica Nicomachea 5, 10, 1134 b.

fakultou, uděluji vám titul bakalářů svobodných umění, abyste mohli číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni přísluší, zde i všude jinde, a to ve jménu svaté a nerozdílné Trojice>.³⁰⁶

306 Slova ve špičaté závorce text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, je zde pouhé „*etc.*“, srov. pozn. 233.